

M12 Kulttuurikasvatus, Satu Kaikkonen

RUNO ON KARANNUT AJATUS – MATKALLA RUNOON

*"sinun vähäisin katseesi huokeasti
päästää auki minut
vaikka olen sulkenut itseni kuin
sormet
sinä avaat aina terälehti terälehdeltä
itseni
kuten kevät avaa
(kosketellen taidokkaasti, selittämättömästi)
ensimmäisen ruusunsa
(en tiedä mikä sinussa)
sulkee ja avaa; vain jokin minussa ymmärtää
silmiesi ääni on syvempi
kuin kaikki ruusut*

kenelläkään, edes sateella, ei ole niin pieniä käsiä"

e.e. cummings (suom. Ville Repo)

Taidekriitikko, tietokirjailija [Markku Valtonen](#) (1995, 210) toteaa kirjassa "Mies, joka luki runon" seuraavasti:

"Runot ovat häilyväistä joukkoa. Ne eivät alkuunkaan käyttäydy yhtenäisesti vaan puuhaavat milloin mitään ja tekevät pesiä milloin mihinkin elämän ja mielen kolkkaan. On runoja äärettömän kauniita, joiden edessä on halukkaasti avuton, joiden sanojen sointi ja poljento kääriytyvät ympärille ja vaivuttavat hiljaiseen transsiin."

Tuo alussa oleva e.e. cummingsin runo on minulle juuri tällainen runo. Heti ensi näkemältä se kääri minut pikkusormensa ympäri ja alkoi elää minussa omaa elämäänsä. Jokaisella lukukerralla runo myös muuttuu ja avaa mielessäni uusia ovia ja ikkunoita eikä se koskaan näyttäydy minulle samalla tavoin kuin edellisellä kerralla. Tämä on mielestäni yksi runon ja runouden ulottuvuuksista – kohtaaminen ja siihen sisältyvä muutos. Claes Andersson (2002, 106) sanookin, että runon tärkein tapahtuma on juuri tämä, runon ja lukijan kohtaaminen, dialogi runon ja lukijan välillä. Hän (2002, 106) jatkaa, että tässä dialogissa lukija kohtaa myös itsensä törmäämällä arvojensa ja käsitystensä kanssa runon arvoihin ja käsityksiin. Joskus tämä kohtaaminen voi tapahtua sukupolvien ylitse, jopa vuosisatojen ja vuosituhansien ylitse luoden ikään kuin sillan nykyhetkestä menneisyyteen, erilaisten kulttuurien ja maailmojen väliin, jossa toiset jumalat ja maailmankuvat, kuten Martin Enckell (1995, 95) toteaa, heijastavat ihmistä ja sinua hänessä. Esimerkkinä tällaisesta yli vuosituhanten ulottuvista runouden kourista voisivat olla vaikkapa seuraavat kaksi [Platonin](#) runoa (suom. Mika Saranpää) :

*Aika kaiken kantaa.
Ikävä ikääntyminen
vaihtaa nimen ja muodon,
jumalten suosion ja luonnon.*

* * *

*Katso minua, haaksirikkoista,
jonka tappava meri häpesi riisua alasti;
katso minua, jolle huokaileva meri
soi viimeisen vaatteen.
Ryöstäjän käsin minut jätti ihminen.
Vähän hyötyi, voitti paljon pahaa.
Näin pukeutuneena kulki myös Hadekseen.
Ryösyissäni näki hänet Minos.”*

Runot ja runous voivat olla siis jotakin, joka säilyy ajasta aikaan. Runolla voi olla ajattomat kasvot, jotka heräävät henkiin vielä tuhansienkin vuosien päästä hetkestä jolloin ne ovat saaneet muotonsa, kunhan ne vain kohtaavat lukijansa kasvot.

Mutta miksi me oikeastaan luemme runoja? Mikä runo on? Miten sitä voisi lähteä katsomaan? Näiden kysymysten kanssa olen painiskellut kohta kaksikymmentä vuotta sekä runojen lukijana että kirjoittajana. Arkkiatri [Risto Pelkonen](#) (1995, 58) toteaa seuraavaa:

”Miksi luen runoja? Samalla tavalla, miten Nietzsche on sanonut musiikista, voisin sanoa runoista: elämä ilman runoja on erehdys. Runoissa on kaikki se viisaus ja kokemus, elämykset ja tunteet, kauneus ja rumuus, mitä ihminen voi toiselle sanallisesti välittää. Yksi runo opettaa ihmisestä enemmän kuin kymmenet oppikirjat.”

Hiukan toisenlaisen näkökulman esittää entinen opetusministeri [Olli-Pekka Heinonen](#) (1995, 290):

”Runo on aina ollut minulle mysteeri. Koulussa runo oli ulkoa opittavaa ja lausuttavaa tekstiä, jonka sisältö jäi minulle epäselväksi. Runebergin Saarijärven Paavo tai Yrjö Jylhän Laulu joesta sujuivat koulun kevätjuhlassa, mutta juju jäi tavoittamatta. Myöhemmillä luokilla runo oli jotain vaikeaa ja siksi hienoa, johon piti todella syventyä ja oppia ymmärtämään, ennen kuin siitä saattoi nauttia.”

Yleensä saamme ensimmäisen kosketuksen runouteen jo koulussa, koska äidinkielen opetukseen kuuluu myös kirjallisuuden opetus. Nämä koulussa saamamme kokemukset voivat muodostua hyvin merkittäviksi ja määrittää jatkossa sen, kuinka suhtaudumme runouteen. Itse olen saanut innostuksen runouteen ala-asteen kuudennella luokalla, jossa runot kuuluivat juuri joulun- ja kevätjuhlien lausuntarepertuaariin, mutta toisin kuin Olli-Pekka Heinosenella runot eivät jääneet minulle kaukaisiksi ja vaikeasti lähestyttäviksi ehkä siksi, että lausumamme runot olivat hyvin paljon tunteisiin vetoavia ja

lisäksi niillä oli jonkinmoista kosketuspintaa omaan elämään. Näistä lapsuuden runoista etenkin yksi on jäänyt lähtemättömästi mieleen, Yrjö Jylhän runo Pyhä yö:

*"Oli muuan Jooseppi Kirvesmies
oli siellä missä me muutkin,
jäi hältä vaimo ja kotilies,
jo vierä viikot ja kuutkin.
Hän harvoin kirjoitti Marjalleen
ja harvoin kirjeitä saikin,
mut jouluaaton kun ehtooseen
tuli säästi joukkomme harvenneen,
niin kuulla saimme me kaikin;
On poika syntynyt Joosepille
ja Marjatalle, ja Marjatalle !
Se syntyi mustimman orren alle,
tuskin peitettä sille.-*

*Me kaikki hengessä polvistuimme
ja lapsen vierelle kumarruimme
ja siunauksen luimme.*

*Ja monta paimenta parrakasta
lumessa valvoi ja vartioi,
ja vartioi sitä pientä lasta
petojen saaliiksi joutumasta-
maa taivas kiitosta soi.*

*Ja Suomen korpien yllä hohti
nyt tähti kirkkaampi muita,
ja me kaikki käännyimme sitä kohti,
ja meidät kaikki se kotiin johti,
se tähti kirkkaampi muita"*

Ko. runo on koskettaa minua edelleen, koska se nitoo yhteen talvisodan tapahtumat ja jouluevankeliumin. Oma pappani taisteli ja haavoittui talvisodassa ja juuri siksi runolla oli ja on minulle suuri henkilökohtainen merkitys, joka sai ja saa runon aukeamaan aivan eri tavalla vaikka tietoinen ymmärrys runoa ja sen tapahtumia kohtaan on herännyt vasta myöhemmin. Runoudessa onkin mielestäni upeaa juuri se, että runo voi koskettaa vaikka sitä ei järjellä ymmärtäisikään. Tämäkin on yksi runon ja runouden olottuvuuksista. Runon voi tuntea kokonaisvaltaisesti, samalla tavoin kuten vaikkapa musiikin. Miten tämä on mahdollista?

Ehkä siksi, että runouden juuret ulottuvat hyvin kauas ja runo voi palauttaa meidät suullisen tradition tilaan, kuten Jyrki Kiiskinen (1994, 59) toteaa elävien runoilijoiden klubin vuosikirjassa. Runolla on hänen (1994, 59) mukaansa muinaisia, suullisesta perinteestä nousevia ominaisuuksia, jotka tulevat kokonaisuudessaan esille vasta, kun runo luetaan ääneen, sillä silloin mm. runossa oleva rytmi pääsee oikeuksiinsa. Itse ajattelisin näin, että runo on jotakin, joka on jo meissä. Se on jotakin, joka on istutettu meihin ja ihmisyyteen jo kauan sitten leiritulien äärellä, kun ihmiset oppivat kommunikoimaan

kielen avulla toistensa kanssa ja siirtämään suullisesti eteenpäin elämän suuria tarinoita. Myöhemmin nämä tarinat saivat sitten myös kirjallisen, visuaalisen muodon.

Yksi tapa koettaa katsoa runoa ja selvittää sen olemusta, on pureutua kiinni runon kirjoittamiseen. Claes Andersson (2002, 22) toteaa merkittävän kirjallisuuden olevan paitsi henkilökohtaista, autenttista ja aitoa myös tietystä paikassa, ajassa, kulttuurissa, traditiossa ja kielessä syntynyttä. Kirjoittaessaan runoilija synnyttää aina uutta todellisuutta oman persoonansa kautta ja vaikka runoissa on aineksia runoilijan omasta elämästä, tekstin suhde siihen ei ole valokuvamainen. Kirjoitetut tekstit rakentuvat kirjoittajan muistiin säilömistä usein tiedostamattomistakin kokemuksista ja tunteista, jotka ovat kirjoittajan mielessä muuntuneet ja idealisoituneet luoden näin uuden todellisuuden. Runo on tavallaan hiukan samanlainen kuin uni. (Andersson 2002, 42 – 43, 76.)

Seuraava ote on [Strindbergin uninäytelmästä](#), jossa runoilija ja hänen tyttärensä keskustelevat runoudesta ja mielestäni se kertoo jotakin olennaista runon olemuksesta:

”Runoilija: Tämän olen kerran runoillut!

Tytär: Silloin tiedät, mitä runous on...

Runoilija: Silloin tiedän, mitä uni on...Mitä on runo?

Tytär: Ei todellisuutta, mutta enemmän kuin todellisuutta...ei unta, mutta valveunia...”

(Andersson 2002, 76)

Runo kuten unetkaan ei rekonstruoi kirjoittajansa aikaisempia kokemuksia ja tunteita sinällään vaan se yhdistää ne uudella tavalla erilaisten metaforien eli kielikuvien avulla. Nämä metaforat ovat kyllä yhteydessä aikaisempien kokemusten ja tunteiden kanssa, mutta ne eivät ole niiden kanssa identtisiä – yksi yhteen katsottavia. Runot ovat aina tietyllä tavalla alitajunnan luomia kuvia todellisuudesta. (Andersson 2002, 82 – 83.) Runoa voisi katsoa myös siten, että se on fiktiivinen muistojen pohjalta seipetty tarina ja Andersson (2002, 37 – 38) toteaaakin, että ammattitaitoinen runoilija osaa valheella uskottavasti eli hän pystyy luomaan todelta tuntuvan illuusion.

Voiko sitten sanoa, millaista on hyvä runous, millaista huono? Tässä kohtaa vaikenen. Luulen, että jokaisella lukijalla on asiasta oma mielipiteensä. Ehkä hyvä runo on sellainen, joka jollakin tavalla koskettaa meitä, saa aikaan reaktion, juuri sen dialogin, josta aiemmin puhuttiin. Totean loppuun [Olli-Pekka Heinosen](#) (1995, 292) sanoin:

”Runon mysteeri on yhä avautumatta. Olen päässyt kuitenkin eteenpäin. En ole enää varma, onko tätä mysteeriä koskaan tarkoitettu ratkaistavaksi. Ehkä se onkin se juju.”

LÄHTEET:

Andersson, C. 2002. Luova mieli. Kirjoittamisen vimma ja vastus. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Enckell, M. 1995. Joku kirjoitti minulle ajan usvasta hallitsijattaren – Kosketuksia vuosisatojen ja – tuhansien yli. Teoksessa R. Katajavuori & H. Sinervo (toim.) Mot, mot. Elävien runoilijoiden klubin vuosikirja 1995. Helsinki: WSOY, 95 – 101.

Heinonen, O-P. 1995. Teoksessa S. Saure (toim.) Mies joka luki runon. Helsinki: Otava, 290 - 292.

Kiiskinen, J. 1994. Sana ja tila tulivat lihaksi. Teoksessa J. Kiiskinen & L. Otonkoski (toim.) Mot, mot. Elävien runoilijoiden klubin vuosikirja 1994. Helsinki: WSOY, 59 – 72.

Pelkonen, R. 1995. Teoksessa S. Saure (toim.) Mies joka luki runon. Helsinki: Otava, 58 - 60.

Valtonen, M. 1995. Teoksessa S. Saure (toim.) Mies joka luki runon. Helsinki: Otava, 210 – 214.

ESITELMÄN RUNOT JÄRJESTYKSESSÄ:

e.e. cummings (suom. Ville Repo) Sinun vähäisin katseesi huokeasti. Teoksessa S. Saure (toim.) Mies joka luki runon. Helsinki: Otava, 289.

Platonin runot (suom. Mika Saranpää) Filosofinen n & n aikakauslehti 2/94. http://www.netn.fi/294/netn_294_takak.html

Yrjö Jylhä Pyhä yö. Teoksessa Yrjö Jylhä Kiirastuli, runoja rauhan ja sodan ajoilta. 1972. Helsinki: Otava.